

KÜLTÜR, KİŞİLİK VE EĞİTİM *

George F.KNELLER

Çev. Dr. Mahmut TEZCAN **

KÜLTÜRÜN YARATIĞI VE YARATICISI OLARAK İNSAN

Kültür, aynı zamanda insanın meydana getirdiği birşey ve insansal yaşamın koşuludur. İnsan kültürü yaratır fakat kültür de insanı yaratır. Eğer bundan bir kuşku duyuluyorsa küçük bir çocuğun durumuna bakılabilir. Tamamen başkalarına bağlı olmakla beraber, çocuk, duygularını da sınırlandırmamış, toplumsallaşmamış ve sahip olduğu şeyleri paylaşmaktan yoksundur. Gelecekte habersiz, anlık ve sürekli doyum peşindedir. Bununla beraber düzene girmiş istek ve isteksizliklerle karmaşık toplum yaşamında yer almaya iktidarlı bir yetişkin durumuna gelir.

Bunu gerçekleştiren şey ise, kültürleşme veya kültürün içedönüşüm süreci, yani kişinin kendi kültürünü oluşturan düşünce, eylem ve duygu biçimlerini özümsemesidir¹. Hayvanlar tarafından büyütülen çocuklar, tıpkı hayvanlar gibi davranırlar. Bununla beraber yeter derecede genç yaşta ele geçirilirlerse başeri potansiyelleri hâlâ gerçekleştirilebilir.

---

*George F. Kneller, Educational Anthropology An Introduction U.S.A. 1965 Johnwiley sons, Inc. s. 42-66.

** Eğitim Sosyolojisi ve Tarihi Temelleri Bölümü Asistanı.

1. Bu nedenle kültürleşme, toplumsallaşma kavramından daha kapsamlıdır; toplumsallaşma, kişinin toplumun bir üyesi olması sürecine işaret eder. Yani bu kişinin o toplumda statü ve rollerinin edinilme tarzına işaret eder. Bak Felix M. Keesing, Cultural Anthropology: The Science of Custom, Rinehart, New York, 1958, s.35. Kültürleşmenin tanımı için bakınız Melville J. Herskovits, Cultural Anthropology, Knopf, New York, 1955, S. 326. "Bu, esas itibarıyla bilinçli veya bilinçsiz koşullanma sürecidir ki bu süreç, belirli bir gelenekler topluluğunun bir kısmı kabul ettiği sınırlar içerisinde cereyan eder. Bu süreç yoluyla, bir yandan toplumsal yaşantıya intibak edilir, diğer yandan bireyin grup içerisinde başka bireylerle birleşmesinden elde ettiği kadar daha fazla bireysel ifadede kazandığı doyumlar elde edilir. Bu doyumlar da toplumsal deneyimlerin bir parçasıdır".

şebilir. Sınırlı ve eğitilmemiş bir hayvan olan düşünen adamı (homo sapiens) tanınır bir insan durumuna getiren şey, ancak, kültürleşmedir².

Çocukluk ve gençlik döneminde kültürleştirme, kültürü istikrarlı duruma getirir, çünkü gelişen kişilikte toplumsal bakımdan kabul edilebilir görenekler kurar. Yetişkinlikte ise, sık sık değişiklik meydana getirir. Yetişkin yönünden kültürleştirmeye gereksinim gösteren birçok davranış örnekleri muhtemelen yalnız kendisi için değil, kültür içinde yenisidirler. Herskovits'in işaret ettiği gibi:

Kültürleşmenin niteliği bakımından yaşamın ilk yılları ile sonraki yılları arasındaki fark, bilinçli kabullenmenin veya reddedilen şeylerin birey tarafından yaşlandıkça sürekli olarak artışıdır. Birçok erkek veya kadın, olgunlaşınca gurubu tarafından konan kabullenmiş davranışın sınırları içerisinde kolayca hareket edebilecek biçimde koşullanmıştır. Bundan sonra kendisine sunulan yeni davranış biçimlerinin en çoğu kültür değişimini oluşturan yeni hareket biçimleridir. Bunlar şunlardır:

Yeni icat veya keşifler, dışardan içeriye nüfuz eden yeni düşünceler; bunlara karşı birey olarak bir karar vermek durumundadır ve böylece kültürün yeni doğrultusunda bir rol oynamaktadır. Bireyi, yaşamının ilk yıllarında kültürleştirme, kültürel istikrarı sağlamak için bir temel mekanizmadır. Halbuki aynı süreç, daha olgun insanlara etkisinde değişmeyi sağlayan bir süre olarak çok önemlidir³.

Bununla beraber bu nokta abartılmış olabilir. Yetişkinlerin kültürleşmesi de başka bir mevcut kültür alanına geçiştir. Bu geçiş, belki de bir ev değişiminin, statü (evlenme gibi) sınıf veya meslek değiştirmenin bir sonucu olabilir.

Çok açıktır ki bir çocuk, ne kadar derin bir biçimde kültürleştirilirse ve kültür gelenekleri ne kadar ruhuna derin bir biçimde sokulursa yetişkin de o derece değişmeye karşı güçlü olur. Özellikle hızla değişen ve demokratik olan bir toplum, eğer çocuğun açık düşünceli ve uysal olmasını isterse, çocuğu ilk yıllardan beri bağımsız ve eleştirel yargılamaya yapacak biçimde eğitmesi önemlidir⁴.

2. Cf. Richard Church, *Language and the Discovery of Reality*, Random House, New York, 1961, s.137: "Bir insan, ancak başkalarının kendisine dolaylı veya dolaysız, kapalı veya açık olarak bir insan olmayı öğrettikleri için ve nasıl insan olacağı ve içinde yaşayacağı hem insanı hem de gayri insanı dünyanın önemli karakteristiklerinin ne olduğunu öğrettiği için insan olur".

3. Melville J.Herskovits, *Man and Hisworks*, Knopf, New York, 1956, s.40.

4. Franz Boas, *Anthropology and Modern Life*, Norton, New York, 1928, s.181: Gelenekler ne kadar sıkıca çocuğun içine işletilmişse çocuk onlarla o derece az zihinsel olarak meşgul olur, o derece az mantıklı yargıya tabi tutar ve duygularına çağrılarını da o derece büyüttür. Eğer çocukları körü körüne kitle eylemleri için eğitmek istersek, onlara birtakım eylem ve düşünce alışkanlıklarını işlemek zorundayız. Eğer onları entellektüel veya duygusal özgürlüğe yöneltmek istersek şuna dikkat etmeliyiz: Onu söküpatmak için ciddi bir mücadele gereken bir geleneği ortaya çıkarabilecek herhangi bir körü körüne hareket öğretmekten çekinmeliyiz.

Doğa, hayvanları yaşam için tam olarak donatmıştır; onun yetiştirilmesi geliştiği gibi sahip olduğu içgüdüleri daha çabuk gelişir. Fakat insanlar arasında yaşamak için gerekli yetenekler o kadar karmaşıktırlar ki genetik olarak kuşaktan kuşağa geçemezler ve bu nedenle her bir kuşak tarafından yeniden öğrenilmesi gerekir. İnsanın doğuştan kimi yetenekleri olduğu bir gerçektir –örneğin kendini koruması, açlık ve cinsiyetin doyumu– Fakat onlar genel ve belirsizdir, doyum sağlayıcı bir biçimde yerine getirilmeleri eğitime bağlıdır⁵.

Böylece kültür, uyanık yaşamımızı kapsar. Hattâ uyumak için aldığımız durumu etkilediği gibi rüyalarımızın konusunu da oluşturur⁶. Birkaç haftalık çocuk bile, bir duruma yepyeni bir cevap vermez. İnsan deneyimlerinin pek azı tam olarak bireyin biyolojisi ve gelişimine veya bulunduğu durumun olaylarına dayanarak ifade edilebilir. Yaşamının her deneyimi, kültüründen edindiklerinin bir kısmını işe sokar.

Kültür, bizi entellektüel duygusal ve hatta fiziksel olarak biçimlendirir. Jestler, yüz ifadeleri ve yürüme, oturma, yemek yeme ve uyuma biçimleri gibi fiziksel olaylar kültürden etkilenirler. Batının yetişkinleri, ayakta durmadıkları veya hareket etmedikleri zaman genellikle sandalyede, kanapede veya şezlonglarda otururlar. Uzunca bir zaman yere çömelmek veya bağdaş kurmak veya bacaklarımızı öne doğru uzatmış olarak veya arkasına yaslanılacak yeri olmayan alçak bir iskemlede oturmaktan rahatsızlık duyarız. Keza, Afrika'da Nilotik kabilelerinin yaptıkları gibi bir bacağımız üzerinde durup öbür ayağımızı dizimize dayayarak rahat edemeyiz. Bununla beraber Hindistan köyündeki kadınlar ise, ev işlerini yere oturarak veya çömelmiş olarak yaparlar. Son zamanlara kadar Japon kadınları çalışırken veya misafirlikte ya diz çökmüş olarak yahut topuklarının üzerinde otururlar.

Kültür, hangi duyguların kim tarafından nerede ve nasıl ifade edilebileceğini bildirir. Bugün Amerika'da erkekler, kadınlardan daha

5. Durkheim'in dediği gibi: Bunlar belirli bir doğrultudaki güdülerdir. Fakat bu güdülerin ifade biçimleri bir bireyden diğerine bir durumdan diğerine değişiklik gösterir. Buna göre girişim ve yanılgılar için ve sonuçta ancak doğumdan sonra etkilerini gösterebilen nedenlerin sonucu için geniş bir alan ayrılmalıdır. Eğitim, bu nedenlerin birisidir. Emile Durkheim, *Education and Society*, Free Press of Glencoe, New York, 1956, s.83.

6. Modern bir Amerikalı için, yere serilmiş bir hasır üzerinde veya asmalı yataкта uyumak zor gelir. Diğer yandan, bir hasıra veya asma yatağa alışık olan insanlar ise yaylı şilteleri aynı derecede rahatsız bulurlar. Avrupalı ve Amerikalı misyonerler, orta Afrikanın içersinde kurdukları ilk hastahanelerinde batı usulü yataklar kurunca birçok hastaların bu yüksek yataklar ve yumuşak ve elastik yaylı yataklar karşısında yadırgayarak onların altında yerde yatmayı tercih ettiklerini görmüşlerdir. Ina Corrine Brown, *Understanding Other Cultures*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1963, s.81.

saldırğan olmaya müsaade edilmişlerdir ve cinsel ilişkilerde başı onların çekmesi beklenir. Savaş, spor veya çok beklenmeyen durumlar hariç, düşmanlık açıkça gösterilmez. Diğer yandan, başarıya ulaşmak ve para kazanmak açıkça hemen hemen sınırsız bir erdem olarak ifade edilebilir⁷.

Farklı kültürler- ve farklı dönemlerde aynı kültürler- eşit heyecanları çok farklı görürler⁸. Modern Amerikalının kolay ve serbest hareketlerini Menomini yerlisinin kendisini son derece sıkı tutması ve New Englanderların ahlâksal ve dinsel titizlikleriyle karşılaştırırız. Aynı zamanda duyguların ifade edileceğini de öğretir. Herkes güler ve ağlar fakat farklı kültürler kızma, keder, sevinç, utanma ve diğer duyguların daha ince nüansları için farklı ifade biçimleri bulurlar.

Kültür, dünya hakkında nasıl düşündüğümüzü ve onu nasıl algıladığımızı açıklar. Her kültür, realitenin üzerine kendisinin simgeleri ağını atar. Bu nedenle herbirimiz, realiteyi kültürümüzün bize sağladığı simgeler yoluyla kavrarız. Gerçekten realite, kültürümüzün bize eriştiği derecede mevcuttur. Dorothy Lee'nin dediği gibi "Kültür, fiziksel realiteyi yâni önümüzde olan şeyleri tecrübe edilmiş bir realite durumuna getirir"⁹.

Ağaç gibi herkesin çok iyi bildiği herhangi birşeyi ele alalım. Modern insan, ağacı, süsleme, tarım veya ağaçlandırma için kullanabileceği bir obje sayar. Diğer yandan Dakota Black Elm Yerlilerince ağaçlar, toprağa sahip olmakta insanlarla aynı haklara sahip kişi idiler. Yerlilerin gözünde ağaç, ayakta duran insanlardı. Kanatlıların evlerini yaptıkları ve ailelelerini büyüttükleri duran kişilerdi. Gerçekliği yorumlayışımız kadar temelsel herhangi bir şeyi ele alalım. Modern insana göre objeler ayrı ayrı uzayda ve zamanda yerleşmiş olup olayların nedensel seriler durumunda birbirinden ayrı ayrı cereyan eder. Bununla beraber Trobriand Adalılarca gerçeklik, bir bütün olup, yer ve zaman bakımından birbirlerinden ayırt edilmemiş parçalardan oluşur. Onun görüşüne göre bir insan, bir noktadan diğer bir noktaya değil, fakat sürekli olarak bir noktadadır. Bütün olaylar örnekler oluşturur ve bütün örnekler de bir tek bütün durumunda kaynaşır. Böylece,

7. Cf. Jules Henry, *Culture Against Man*, Random House, New York, 1963, s.30.

8. Cf. George D. Spindler, "Personality, Sociocultural System, and Education among the Menomini" in George D. Spindler, ed., *Education and Culture: Anthropological Approaches*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1963, s.356-361.

9. Dorothy Lee, *Freedom and Culture*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1959, s.1.

bizim için birşey, nedeni açıklanabildiği zaman anlamlıdır. Onun için ise yerleşmiş örneğe uydurulabildiği zaman önemlidir¹⁰.

Kültür ne kadar küçük olursa olsun, onun hiçbir üyesi kültürün mirasından veya yeter derecede bütün eylemlerinden tam olarak haberdar değildir. Bütün kültürler bir dereceye kadar uzmanlaşmayı kabul ederler. Örneğin hepsinde kadınlar ve erkekler arasında işbölümü vardır. Geniş bir toplum, özellikle sınıf ve işleve göre tabakalaşmış bir toplum, bireysel katılmanın alanını önemli derecede daraltır. Râhiple- rin, muhariplerin, ticaret erbabının, yöneticilerin ve diğerlerinin çalışma alanlarını birbirinden ayırır. Çağdaş endüstriyel toplumlar, büyük genişlikleri ve merkezileşmişlikleriyle had dereceye götürülmüş uzmanlaşmışlıkları ve çok büyük bilgi yığınlarıyla bireysel bilgi ve katılımı daha fazla kısıtlarlar. Diğer yandan, onlar, artan bir biçimde kit- lelerin gelişme fırsatlarını ararlar. Böylece onlar eğitimi, hem işlev bölünmesini (değişmekte olan bir teknolojinin durmadan yarattığı çeşitli mesleklere gençleri hazırlamak yoluyla) arttırmak ve hem de dolu bir yaşamın yaşam biçiminin kapısını açmak için kullanırlar.

Kültürün Aktarılması

Kültür, simgelerin iletişimi ile aktarılır. Ernst Cassirer'in dediği gibi insan, sadece bir rasyonel yaratık olmakla yetinmez.- Aynı zaman- da duygusaldır- Fakat bundan da daha gerçek olarak simgeleri kulla- nan bir yaratıktır¹¹. Simgeler, sadece doğrudan doğruya objeler için değil, daha çok objelerin kavramları için mevcuttur. İşaretlere benze- mayip soyut düşünce kapasitesine gerek gösterirler¹². Dilde anlam-

10. Ibid., s.1, 105-120.

11. Ernst Cassirer, *An Essay on Man*, Yale University Press, 1944, s.26. Bir işaretin anlamı, onun fiziksel biçimi veya çerçevesine bağlı olup bir ses, bir koku veya bir şekil olarak insanı etkiler. Halbuki bir simgenin anlamı ise insan tarafından verilir ve akli olarak elde edilir. Örneğin bir kelime, bir simgedir, halbuki ses tonu, bir işaretir. Eğer "imdat" diye bağırırsam sesimdeki dehşet notası bir elem işaretidir. Halbuki bizatihî kelimenin ken- disini bu rolü oynamak için- sesli ve sessiz harflerin özel olarak birleşimi - kültürün tayin ettiği bir kavramdır.

12. Suzanne Langer, *Philosophy in a New Key*, Harvard University Press, 1951, s. 61: "Bir şeyi veya durumu tasavvur etmek, ona açıkca cevap vermek veya onun mevcut olduğunu anlamakla aynı şey demek değildir. Varlıklar hakkında konuşurken onların kavramları vardır kafamızda. Varlıkların kendileri değil. Sembollerin ifade ettikleri anlamlar kavramlardır, varlıkların kendileri değildir.

lar kelime biçiminde ortaya çıkarlar¹³. Sadece insanlar simgeler kullanırlar, çünkü soyut düşünürler. Bir hayvan ise herhangi bir objenin işaretini objenin kendisinden ayırt edemez¹⁴.

Böylece, insanların tüm dünyası geniş ölçüde dil aracılığıyla kültürün yarattığı simgelerle dolar. Gerçekten kimi düşünürler, gerçekliği dolaysız olarak görüp görmediğimizden kuşku duyarlar. Örneğin Cassirer, ünlü bir pasajında şöyle der:

“İnsan artık yalnız fiziksel dünyada değil, sembolik dünyada da yaşar. Dil, efsane, sanat ve din, bu dünyanın parçalarıdır. Doğrudan doğruya artık gerçeklik ile karşılaşamaz, başka deyimle onu yüz yüze göremez. Dil biçimlerine, sanat imajlarına mitolojik simgelere ve dinsel törenlere o derece bürünmüştür ki gerçekliği ancak bu yapay ortam yoluyla görüp anlayabilir”¹⁵.

Bununla beraber, kanımca bu görüş abartılmıştır. Kuşkusuz, deneyimlerimizin çoğu, kültürel bakımdan örüntülüdür. Fakat ne kadar az denetim altında ve ne kadar güçlü ise kültürel kapsamı da o derece azdır (cinsel deneyimde olduğu gibi). Bununla beraber her deneyimin bir kültürel öğeye sahip olduğu iddiası ile daha radikal ve kanaatimce kabul edilemeyecek ve her deneyimin kültürel bakımdan biçimlendirilmiş olduğu iddiası arasında bir fark vardır.

Bu noktada dil konusunda birşey söylemek yerindedir. Dil, kültürü oluşturan öğelerin en az duyulanı olmakla beraber en güçlüsüdür. Herhangibir dil, pek çok işlevler yerine getirir. Onunla düşünce ve bilgi iletişimi sağlanır, kendimizi ifade eder, duygularımızı ortaya çıkarır ve başkalarını, bizim tercih ettiğimiz biçimde eyleme, düşünceye ve duy-

13. Simgeler, sadece kelimelerle ifade edilmeyip, aynı zamanda, törenlerle insan eliyle yapılan şeyler, sanat yapıtları ve hareketlerle de ifade edilirler. 4 Temmuzda atılan Hava Fişekleri, bağımsızlığın kazanılmasını sembolize eder; Dooud Yıldızı, bir milletin hüviyetini ifade eder; Picasso'nun “Guernica” sı mekanik savaşın gaddarlığını ifade eder. Haç işaretini, insanlığın İsa tarafından kurtarılışını temsil eder.

14. Sahibinin ismi Jim olan bir köpeği ele alınız. Köpeğe “Jim” dediğim zaman bu ses, onun için bir işaret olur ve Jim'i arar. Sahibinin varlığı ile adı hayvanlar tarafından ayırt edilemez. Fakat bir arkadaşım Jim'den bahsettiğim zaman “Jim'den ne haber?” der ve bu ses Jim fikrini kafasında canlandırır. “Bu basit soru” der Langer, “Ebediyen köpeğin aklının alamayacağı birşeydir; işaret yapma köpek için efendisinin adının sesi ancak bir anlam ifade eder o da onun varlığı. Öyle bir anlam ki bu anlamı efendisinin ismi, kokusu, adımı ve karakteristik kapıyı çalışı, onun için aynı işareti husule getirirler”, işaretler, ait oldukları varlıkları canlandırır; imgeler ise bu varlıkların anlaşılmasını sağlarlar. Langer, op.Cit., s.67.

15. Cassirer, op. cit., s.25.

gulanmaya yöneltebiliriz. Bundan başka dil, deneyimi yorumlayıcı bir araçtır ve bizi realiteye bazı muayyen biçimlerde bakmaya yöneltir. Realitenin kimi noktalarında direnmeye, başka hususlarını ise hiç nazara almamaya yöneltir. Bir dilin yapısı, dünyanın niteliği hakkında bazı varsayımları yansıtır. Böylece kavramlarımız, yalnız dış olaylar tarafından bize zorla kabul ettirilmeyip aynı zamanda kısmen bu yapının bizi gözleme yönelttiği şeylerin etkisi altındadır¹⁶. Böylece, özne-ibare biçimi bizi bir süreç ve değişme dünyasından daha fazla saptanmış nitelikli bir maddeler dünyasını görmeye yöneltir. Aristo mantığı okulundan geçmiş olan bizler bir şeyin mevcut olduğunu veya o şeyin olmadığını iddia ederiz. Ruh ve beden iyi ve kötü gibi birbirinden açıkça ayırt edilmiş varlıklardan bahsederiz. Halbuki asıl dünyada ruhsal, bedensel, iyi ve fena olan şeyler arap saçı gibi birbirine karışmış görünüyor.

Kültürün aktarılması sadece insanın yüksek derecede gelişmiş simge kullanma yeteneğine bağlı olmayıp, aynı zamanda onun biçim değiştirme (plâstisitesine) ve buna göre eğitim alma kapasitesine bağlıdır. Çevresinin birçok kısımlarını içgüdüsel biçimde cevaplayan, hayvandan çok farklı olarak insan, çevresini nasıl kullanacağını ve ona nasıl uyacağını öğrenmek zorundadır. İçgüdülerinin çok yetersiz oluşu, onu yaşam sorunlarına kendi çözümlerini deneme ve yanılma yoluyla bulmaya ve bunları çocuklarına bırakmaya zorlamıştır ve bu genç kuşaklar da kendilerine ait içgüdüsel çözümlere sahip olmadıklarından tevârüs ettikleri bu bilgiyi öğrenmek zorundadırlar. Durkheim'in ifade ettiği gibi:

İç özelliklerin en çoğunun çok genel olduğunu söylemek, bunların çok değişik biçimlere sahip olabildiğini ve çok esnek ol-

16. Clyde Kluckhohn, *Mirror for Men: The Relation of Anthropology to Modern Life*, Whittlesey House, New York, 1949, s.162-163. Bu açıdan Clyde Kluckhohn, Navaho ve İngiliz dillerini karşılaştırmıştır. Navaho, her alanda değilse de genellikle İngilizden daha "özeldir". Fakat bu söylediğimiz her alan için doğru değildir. Çünkü bu iki dili kullananların çeşitli deneyimlere verdikleri öneme bağlıdır.

İngilizcede gitmek kelimesi pek çok faaliyetleri ve ikinci derecede özellikleri kapsarken Navaho, daima kesin olarak bir kimsenin yaya veya atla mı, trenle mi, araba ile mi, uçak ile mi v.s. gittiğini ifade eder. Eğer gemi veya sandalla gitmişse, Navaho, gemiyi kendinin sürüp sürmediğini veya akıntının onu sürüp sürmediğini veya başka bir biçimde ilerleme gücüne sahip olduğunu ifade eder. Eğer at ile ise, Navaho, kullandığı fülle hayvanın hızını da ifade eder. Keza, yola çıkmayı, ilerlemeyi, ulaşmayı ve geri gelmeyi de ayırt eder. Diğer yandan, İngilizce konuşandan zaman ifadesinde çok daha az kesindir. Gerçekten batı insanların zaman ile uzun zamandan beri meşgul olmaları Avrupa dillerinin karmaşık zaman sistemlerinde belirir.

duğunu söylemekten başka birşey değildir. Çünkü bunlar türlü türlü biçimlere girebilirler. Buna binaen doğum sırasında insanı oluşturan belirsiz olanaklar ile toplumda yararlı bir rol oynayabilmek için sahip olunması gereken iyi belirmiş karakter arasındaki uzaklık büyüktür. İşte eğitim, çocuğu bu uzaklıktan geçirmelidir. Görülüyor ki eğitim için geniş bir alan açıktır”¹⁷.

Gerçek şudur ki ilerlemeyi olanaklı kılan şey, insanın yaşam için görünüşteki hazır olmaması hususudur. Bir hayvanın davranışının o kadar büyük bir kısmı içgüdü tarafından saptanmaktadır ki yaşam biçimini düzeltemez. Buna karşılık insan, nasıl yaşayacağını öğrenmek zorunda olduğundan, daha iyi yaşamasını da öğrenebilir.

İnsan İçin ve Ona Karşı Olarak Kültür

Kültür, insanı hem özgür kılar hem de sınırlar. Beşerî yaşamda esasen gerekli olan toplumsal düzeni yaratmak için insanın özgür hareket edebilmesini hem dışsal (yasa ve yaptırımlar yoluyla) ve hem de içsel (gelenek ve vicdan yoluyla) olarak sınırlar. O, aynı zamanda, insanı bütün kapasitesinin sadece bir kısmını geliştirmeye müsaade etmesi yoluyla da sınırlar. Gerçekten, A.L.Kroeber, insanı şaşırtan şu sonuca varır: “Hiçbir kültür, insanın yaratıcı potansiyelinin % 2 veya % 3’ünden fazlasını geliştirmez”¹⁸. Kimi kültürler insanın ibadete olan eğilimini geliştirir; kimileri sanat, kimileri savaş kapasitesini geliştirir. Kendi kültürümüz başka şeyler arasında insanın servet biriktirme ve bunu maddesel şeylerle gösterme eğilimini teşvik eder.¹⁹

Diğer yandan, kültür, insanın kendi sorunlarına hazır çözüm yolları bulmakla onu liberalleştirir. Böylece insanın enerjisini daha yaratıcı amaçlar için harcamasını sağlar. Kültür sayesinde, diğer insanlardan ne bekleyebileceğimizi ve onların bizden ne bekleyeceğini biliriz. Yine kültür sayesinde, biz ve başkaları aynı şeylere aynı anlamlar veririz. Kültür yoluyla birçok durumlarda ne yapacağımız hakkında ka-

17. Emile Durkheim, *Education and Society*, Free Press of Glencoe, New York, 1956, s.84-85.

18. A.L.Kroeber, *Configurations of Culture Growth*, University of California Press, Berkeley, 1944.

19. Jules Henry, *Culture Against Man*, Random House, New York, 1963, Bölüm 2. Henry şu özelliğe dikkati çeker: Amerikan kültürü der, insanın kendi hassasiyetini ve imgelemini körletir. Onu, kendi uydurduğu faaliyetlerden haz duyacağı yerde sanayinin ona verdiği nesnelere ve ona yaptığı hizmetleri tüketmekte ve sevetmekte onların imgelemini körleştirir. Bu ürünler, her yıl daha fazla şeyler imal etmedikçe çökmeye mahkûm bir ekonomidir.

rar verme yükünden kurtuluruz. Kültürden yaşam uğraşısının çeşitli yollarını öğreniriz. Bu yollar şunlardır: dil, din, bilim, tıp ve ahlâk. Bütün bunları biz, kendi deneyimize dayanarak icad etmiş olamazdık. Kısaca, kültür, bize Gordon Allport'un deyimiyle "Yaşamak için önceden düzenlenmiş bir plân" verir²⁰.

Kültür, aynı zamanda doyum sağlayıcı bir biçimde tüketilebilecek insan güçleri için yollar açmakla da bizi liberalleştirir. Örneğin organik isteklerin doyumunu dışında eğlenme ve estetik zevk sağlayarak da insan deneyimini zenginleştirir. Aynı zamanda bir dereceye kadar tıp ve teknoloji yoluyla kültür, insanı, doğanın despotizminden ve zor işin zahmetinden kurtarır. Basın, penisilin, radyo, uçak, duyguyu uyuşturan madde-sonuç olarak tıbbî ve teknolojik icatların tümü- bireyin yardım görmeksizin hiçbir zaman erişemeyeceği özgürlük derecesine ve ıstırap ve zahmetten kurtuluş derecesinin yükselmesini olanaklı kılar.

Birçok durumlarda aynı kültür ögesi, bizi hem özgür kılar ve hem de sınırlar. Örnek olarak dili alalım. Dil, bir taraftan sınırlayıcıdır, bizi kimi sesleri çıkarmaktan alıkor, başka sesler çıkarmaya yöneltir ve gramer, sentaks, yazım kurallarını yerine getirmeye zorlar. Diğer yandan, dil, kendimizi ifade etmek olanağı bahşeder. Gerçekten dil, bizi hayvanlardan ayırır ve içgüdünün köleliğinden kurtarır²¹.

Eğer insan, kendisini kültüre baş vurmaksızın geliştiremezse ve eğer kültür, bireylerin hareketlerini sınırlamaksızın var olamazsa o zaman kültürel sınırlama, bireyi kendisini geliştirmeye yönelttiği ölçüde doğru kabul edilmelidir. Fakat kimi özel kültürlerin aşırı derecede sınırlaması olanaklıdır. Bu kültürler, disiplini disiplin için veya haksız bir sınıf sistemini ölümsüzleştirmek için arayabilir. Bu durumda sınırlar mümkün kıldıkları birey gelişmesiyle uygun değildirler. Bir kültüre tek bir düşünce ne derecede egemense, onun bireylerinin davranışını sınırlaması da o derecede fazladır. Kuzey-batı Pasifik yerlileri, enerjilerinin çoğunu servetin müsrifane bir biçimde sarfı ve çocuklarını zengin ailelere vermekle saygınlık kazanırlar. Halbuki Ova Yerlileri, savaşta kahramanlık göstermekle saygınlık kazanmaya çaba sarfederler. Bu kültürlerin herbiri, üyelerinin enerjilerini bir egemen düşüncenin gerçekleşmesine doğru kanalize ederek sınırlarlar.

20. Gordon W.Allport, Pattern and Growth in Personality, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961, s.167.

21. Cf.Dorothy Lee, Freedom and Culture, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1959, s.2-3.

KÜLTÜR VE KİŞİLİK

Birçok farklı durumlarda, üyeleri, aynı biçimde düşünmedikçe, duygulanmadıkça ve eylemde bulunmadıkça bir kültür kendini koruyamaz. Bu uygunluğu sağlayan nedir? Kısmen, muayyen davranış biçimlerini teşvik eden veya onların icrasından vazgeçiren ödülleme ve cezalandırma yöntemlerinin kullanılmasına bağlıdır. Bununla beraber, kültürel bakımdan istenen davranış çeşitli biçimlerde gereksinimlerin doyumunu yoluyla yapılan kültürleştirme sürecidir. Diğer bir deyimle, kültürün kişisel olmayan amaçlarının bireylerin özel amaçlarına çevrilişi sürecidir. Bireyin kişiliğinin ve kültürel bütünü birbirine uygunlaştırılması olan bu ikinci öge, antropolojinin kültür ve kişilik olarak bilinen bir dalının konusunu oluşturur²².

Kültür ve kişilik, psikoloji ve antropolojinin birleştiği bir alandır. O, bize, şu noktaları anımsatır: Bireysel davranış, onun kültürel durum ve öğelerini gözönünde bulundurmadan anlaşılabilir. Kültür kurumlarını da onlara katılan bireyi gereken biçimde bilmeden anlayamayız. Kültür ve kişilik dalı, psikoloğun dikkatinin ya yalnız soyutlanmış bireyin veya birkaç seçilmiş kişinin üzerinde toplanmaya olan eğilimine karşı gelmesidir. Yine, kültür, kişilik hem kişinin kendi kültürünü yansıtan bir küçük öge olduğuna ve hem de davranışının birçok yönlerinin sadece bireysel yönden değil aynı zamanda hem dışında ve hem de onun içinde kendisini etkileyen kültür yönünden de açıklanması gerektiğine değinir. Bundan başka, bir kültürü ancak bireylerin davranışında tetkik edebileceğimizi göstererek başka antropoloji dallarının bireysel davranıştan soyutlanmış modeller (bu modeller ayrıca bire varlık imiş gibi) üzerinde durmasına karşı gelir²³.

22. Kültür ve kişilik tohumu, Durkheim'in kültürün kişiliğin içinde bulunduğu dair anlayışıdır. Buna rağmen kültür ve kişiliğin resmî incelenişi ancak 1930'larda başlamıştır. O zamanda onu başlatan Edward Sapir'in ("The Emergence of the Concept of Personality in a Study of Cultures," *Journal of Social Psychology*, V (1934), 408-415) başlıklı bir yazısı yöneltmiştir. İlk, bu alanda psikanaliz, antropolojiyi gölgesi altına almıştır ve kültür kişiliğin Erich Fromm, Abram Kardiner ve Erik Erikson gibi öncülerinin kendileri psikoanalist idiler.

23. M.Brewster Smith, "Anthropology and Psychology", in John Gillin, ed., *For a Science of Social Man*, MacMillan, New York, 1954, s.35.

Aynı zamanda bakınız, Milton Singer, "A Survey of Culture and Personality Theory and Research," in Bert Kaplan, ed., *Studying Personality Cross-Culturally*, Row, Peterson, Evanston, Illinois, 1961, s.65; and George Devereux, "The Types of Modal Personality Models," *İbid*, s.236.

Kültür ve kişilik incelemesinin başlangıcı psiko-analizden gelmiştir. Psikoanaliz, antropoloğun dikkatini şu üç önemli etmene çekmiştir:

- 1) Yetişkin kişiliğin yapısına ilk çocukluk deneyimleri tarafından bırakılan derin iz,
- 2) Kültürün öğeleri olarak ana-baba ve diğer öğretmenlerin statüleri,
- 3) Antropolojinin öteden beri bildiği kültürleştirme sürecinin bireysel kişiliğin başlıca yapıcısı olduğu hususudur.

Bununla beraber, psiko-analizin artan etkisi antropologlarca eleştirilmiştir. Örneğin şu düşünce öne sürülmüştür: İntibak etmemiş bireylerin incelenmesi ve iyileştirilmesi için yapılan psikoanalitik teknik ve kavramlar hem sağlıklı hem de-intibak etmemiş bireylerden oluşan toplumların iyileştirilmesi için yeniden gözden geçirilmelidir. Başka bir karşı çıkma da, psiko-analizin antropoloğu bireylere kendilerini geliştirmek için toplumun sağladığı olanakları görmekten daha çok kültürün gerilimlerini görmeyi uygun görmesi konusundadır.

Antropoloji ve psikoanalizin bu işbirliği kültür ve kişilik incelemesinin başlıca ilkesi olan ve hala geniş ölçüde o işlevi gören şu düşünceye götürmüştür: Belirli bir uygarlıkta çocuk yetiştirme yöntemleri bu uygarlığın başlıca değer ve kurumlarına tekabül eden bir kişilik yapısını ortaya çıkarırlar veya bunun oluşumunda bir yardımcı rol oynarlar. Çocuklarını yetiştirirken bakım, giyim, besleme, uyutma yöntemlerini belki de kavramıyorlardır. Fakat bütün bu yöntemler çocuğun ait olduğu grup ve kültürün değerlerine göre davranmasını sağlarlar²⁴. Böylece, kimi antropologlara göre Amerikan yerlisinin metanetinin, kısmen çocuklar için kullandıkları beşik tahtasına bağlanması ve sonradan da hapsedilmelerinden ileri geldiği söylenmiştir. Bunun aksine, Yeni Meksiko ve Arizona'daki Pueblo toplumları, sulu ziraat sistemlerini işletmek için işbirliğine dayalı bir halka gereksinimleri olduğundan daha uyumsal bir davranış hazırlamak için daha rahat bir beşik kullanıyorlardı²⁵.

24. Clyde Kluckhohn, *Mirror for Man: The Relation of Anthropology to Modern Life*, Whittlesey House, New York, s.202.

25. Bununla birlikte özel kültürel uygulamalar ve kişiliğin özel görünümüleri arasındaki ilişkiler konusunda yapılacak araştırmanın hâlâ deneme aşamasında olduğunu belirtmeliyim. Bu araştırma, kişilik üzerinde etkide bulunan 1) Kültürün uygulamaları, 2) Özel bir çocuğu veya grubu oluşturan faktörler ise, 3) Özel bir annenin alışkanlıkla rırasında bir ayırım yapma gereksinimi yüzünden karmaşıklaştırılmıştır.

Bununla beraber, kimi antropologlar bu temel başlangıcı kanımca daha geniş ve gerçekçi olarak yorumlamışlardır. Örneğin William H. Sewell, çocuk yetiştirmede kullanılan özel yöntem ve araçların (tahta beşik veya ince kâğıt gibi) kişilik gelişmesinden sorumlu temel öge olmadıklarını önerdi. Ona göre temel öge, “bu uygulamaların içinde ifadesini bulduğu tüm psiko-sosyal durum (annenin tutum ve davranışları dahil olmak üzere)”dur²⁶.

Fakat, çocukluk deneyiminin yetişkin kişiliğin temelini oluşturması düşüncesi doğru olmasına rağmen, onu tüm olarak biçimlendiremez. Eğer bir psikoanalistin iddia ettiği gibi bir çocuğun ana-babası tarafından sevgi ile ve kimi sınırlar içersinde serbest olarak büyütülmesinin bu çocuğun büyürken duyduğu güvenlik ve iyi intibakına neden olsa da buna rağmen bu iyi intibak etmiş yetişkinlik için ancak temel oluşturur ve intibaklı olmaya devam edip etmemesi sonradan gelen deneyimlerine bağlıdır. Örneğin Navaho çocuğu, ilk iki yılda şımartılarak büyütülür. Fakat, buna rağmen kabilesinin şimdiki geçirdiği bunalımlardan dolayı yetişkinler, karakteristik bir biçimde çok endişelidirler.

Kültür ve Kişilik Alanına Bazı Geleneksel Yaklaşımlar

Kültür ve kişilik konusunda temel ağırlık, bugün de olduğu gibi, kültüre verilmektedir. Yâni ağırlık, bir kültürün, kendi gereksinimlerine göre üyelerinin kişiliklerini ne dereceye kadar biçimlendirdiği konusuna verilir²⁸. Bu görüşe göre, yetişkin kişiliğin kalıbını ilk yıllar biçimlendirir. Buna göre, benzer çocukluklar, benzer yetişkin kişiler ortaya çıkaracaktır. Kültür, ana-babaların çocuklarına neler öğrete-

26. William H. Sewell, “Infant Training and the Personality of the Child,” *The American Journal of Sociology*, LVIII (September 1952), 150-159.

27. Kluckhohn, *op.cit.*, s.201: Herhalde total kişilik, sadece tüm çocukluk deneyimleri ve buna ek olarak yetişkin yaşantısının durumsal baskıları bakımından anlaşılabilir.

28. Bu yaklaşım, en iyi biçimde Ralph Linton'un baskıları “Temel Kişilik Tipleri Kavramı” hakkındaki dört önermesi ile özetlenmiştir. 1) Bireyin ilk deneyimleri, onun kişiliği üzerinde uzun süren bir etkide bulunur; 2) benzer deneyimler, onlara maruz kalan bireylerde benzer kişilik biçimleri yaratacaktır; 3) herhangi bir toplum üyelerince çocuk bakım ve yetiştirilmesinde kullanılan teknikler kültürel olarak modellendirilmiştir ve toplumdaki çeşitli ailelerce niteliği asla belirtilmemiş olmasına rağmen benzer olmaya eğilim gösterecektir; 4) çocuk bakım ve yetiştirilmesi için kültürel olarak kalıplandırılmış teknikler bir toplumdan diğerine farklılık gösterir. Bakınız Ralph Linton'un, Abraham Kardiner'in “The Psychological Frontiers of Society” isimli yapıtına yazdığı giriş. Columbia University Press, New York, 1945, p.vii.

ceğini, hangi biçimde öğreteceğini saptadığına göre, belirli bir kültürün, belirli bir kişilik tipini meydana getireceğini bekleyebiliriz. Örneğin hızla değişen bir kültür, gereksinim duyduğu hareketli ve dinamik bir kişilik yaratır. Bununla beraber, bu kültürde, pek çok düzensiz ve değişmeye ayak uyduramayan kişiler de ortaya çıkabilir. Amerika'da bu hareketli kişilik, bu durumunu hem evde ve hem de okulda hüküm süren müsaadekâr öğretime borçludur²⁹. Bu öğretim, kişiyi, geniş ölçüde gelişme hızını kendine göre tayin etmesine müsaade eder. Yetişkinler, genellikle kendilerinin gördüğü öğretimi çocuklarına vermek suretiyle genellikle bu tip bir kişiliğin sürmesini sağlarlar.

Böylece, kültür, bireyi öyle biçimlendirir ki, birey sayısız biçimlerde ve genel olarak bilinçsizce kendini koruma ve yaymaya çalışır. Bireyleri kültürleştirirken kendi gereksinimlerini bireylerin içgüdülerine aktarır. Örneğin modern sanayi, insanları dakik, düzenli ve çalışkan olmaya zorlamasa idi ortaya çıkmayacaktı.

Kültürleştirme, sanayinin nesnel koşullarını, insanların iç güdeleri durumuna getirmek için, yâni herşeyden evvel aile ve okul yoluyla bu doğrultuda bir tazyikte bulunan bir "toplumsal karakteri" yaratmak için gerekli idi³⁰.

Konfigürasyonel Yaklaşım

Bu yaklaşım, kültürün temel kişilik tiplerini, onun temel konfigürasyonları ile bağlamaya çalışır. Başlıca temsilcileri Ruth Benedict ve Margaret Mead'dir. Benedict, bir kültürün temelini oluşturan konfigürasyonun kişiliğin belirgin tipi ile ilişkili olduğunu önerir ve bu konfigürasyonun bu nedenle kültür içindeki birçok çeşitli elemanların seçimini, gelişmesini, değiştirmesini etkilediğini iddia eder. Genellikle bu konfigürasyonları, psikologların bireylere uyguladıkları kavramları bütün toplumlara uygulamak suretiyle tanımlar³². "Patterns of Culture" isimli yapıtında Dobuları "paranoid" ve Kwakiutluları ise "Me-

29. Cf. Margaret Mead, "The Implications of Culture Change for Personality Development," American Journal of Orthopsychiatry, XVII, 1947, s.633-646.

30. Cf. Erich Fromm, The Sane Society, Routledge and Kegan Paul, London, 1956, s.79-80.

31. Cf. John M.W. Whiting and Irvin L. Child, Child Training and Personality: A Cross-Cultural Study, Yale University Press, New Haven, 1953, s.2.

32. Ruth Benedict, "Configurations of Culture in North America", American Anthropologist, XXXIV (1932), 24: "Kültür çok büyük boyutlar ve uzun bir zaman süresi verilerek perdeye yansıtılmış bireysel psikolojidir." Bununla beraber bu tür tanımlamalar kapalı yargı olmaya tehlikeli biçimde yaklaşırlar.

galomanyak paranoid” olarak sınıflandırır. Ayrıca Zunilere “Apollonian” ve Plain Indianslara ise “Dionysian”der.

Mead, her kültürde pek çok kişilik tipi olduğunu keşfetmiştir. Halbuki, Benedict her kültürde tek kişilik tipi olduğunu savunur³³. Her kültürde bir dizi mizaşsal tipler, genetik ve yapısal tipler doğduğunu ve bunların o kültürün temelsel konfigürasyonuna uygun olan birkaçının gelişmesine müsaade edildiğini söyler. Sonuç olarak, doğum sırasında oldukça plâstik olan karakterler, o kültürün egemen kişilik tiplerine göre yuğrulurlar ve bu suretle yetişkinlerin çoğu kültürün gerektirdiği tiplere uyarlar.³⁴

Modal Yaklaşım

Abraham Kardiner gibi kimi yazarlar, temel kişiliğe, kültürün egemen değerlerine uyan bir psikolojik tip gözüyle değil, daha çok, çocuk yetiştirme yöntemleri ve aile organizasyonu gibi kültürün birincil kurumları tarafından biçimlendirilen bilinçsiz yeteneklere (özellikle ana-babaya karşı) dayanan tipler gözüyle bakar.³⁵ Bu durumlar bütün yaşam boyunca sürer; başka insanlara ve başka durumlara ve sanat, din, hukuk, devlet, mitoloji gibi kültürün ikincil kurumlarının içine yansıtılır.

Bununla birlikte, daha önceden Ralph Linton, temel kişilik olgusunun bir yetişkin kişi olarak üzerine aldığı statü ve roller tarafından değiştirilebileceğini ileri sürmüştü³⁶. Gerçekten bu statü ve roller, kültürün belirgin kişiliğinin birbirinden farklı alt tiplerini veya değişkenlerini yaratabilir. Böylece her birey, çocukluğunda öğrendiği kül-

33. Margaret Mead, *Male and Female: A Study of the Sexes in a Changing World*, Morrow, New York, 1949.

34. Oluşumsal yaklaşım, tasvip edilen bir veya birkaç kişilik tipini vurguladığı ve bir kültürün kabul ettiği, bireysel davranış çeşitlerinin değerini veremediği için eleştirilmiştir. Bakınız, Melville J.Herskovits, *Cultural Anthropology*, Knopf, New York, 1955, s.3. Bununla beraber Mead ve Benedict’in ilkel kültürlerden bahsettiklerini belirtmek gerekir.

35. Abram Kardiner, *The Individual and His Society: The Psychodynamics of Primitive Social Organization*, Columbia University Press, New York, 1939, and *The Psychological Frontiers of Society*, Columbia University Press, New York, 1945, Ayrıca bakınız: Melville J.Herskovits, *Cultural Anthropology*, Knopf, New York, 1955, s.337.

36. Linton’un 1936’da “The Study of Man” isimli yapıtında işaret ettiği gibi her birey muayyen bir “statü” veya toplumsal konuma sahiptir. Örneğin öğretmen, avukat, baba gibi. Toplum, bir statüye sahip kimseden rolünün gerektirdiği davranışı bekler. İnsanın yaşamın artışıyla birlikte statüler bebeklikte cinsiyete, daha sonra belki kardeşleri arasındaki yeri, sınıfı ve kazandığı diğer statü ve rollere göre tanımlanır. Bazı statüler “edinilmiş”, yani sabit ve değişmez; diğerleri “başarılmış”, yani bireyce seçilmiş ve bir çaba ile elde edilmiştir.

türün mevcut şeylerinden oluşan bir “*Temel Kişiliğe*” ve herhangi oynadığı role uygun birtakım “*Statü kişiliklere*” sahiptir³⁷.

Toplumsallaşma Yaklaşımı - David Riesman’ın karakter tipolojisi, şimdiye değin sözünü ettiğimiz yaklaşımların etkisini yansıtır. Çünkü yetişkin kişiliğin, çocukluğunda ve ergenliğinde uygulanan toplumsallaşma kalıpları tarafından *tayin edildiğini* ileri sürer. Bunlar ise kültürün istemlerini yansıtır³⁸. “The Lonely Crowd” isimli yapıtında sanayileşmenin başlangıcında olan toplumdan, refah toplumuna geçişin toplumsal ve psikolojik sonuçlarını inceler. Bu sonuçlar, kentleşmiş Amerikan orta sınıflarında açıkça görülür. Refah toplumunda ana babaların çocukları üzerinde daha müsaadekâr ve daha az doğrudan denetimde bulduklarını kaydeder. Böylece çocuk, ana babasından hiçbir katı değeri benimsemeyip daha çok arkadaş grubunun standartlarını almaya eğilim gösterir. İyice köklenmiş ahlâksal ilkelere sahip olmayan bir yetişkin durumuna gelir ve az çok tam olarak ait olduğu grubun geleneklerini kabul eder.

Riesman, üç çeşit toplum tarafından yaratılan üç karakter tipini ayırt eder. “*Geleneksel doğrultudaki insan*” (en saf biçimine ilkel aşirette rastlanır), toplumundan ayrı olarak bir birey olduğunun farkına varmaz. Kendisinin niteliği, toplum tarafından belirlenir. Keza neye gereksinimi varsa onu hemen hemen tamamen toplum gösterir. 19. yüzyılın burjuvazisi gibi “*İç doğrultulu insan*”, kültürel normları evde ve okulda benimser ve onları yerine getirmeye bütün gücüyle çalışır. Amerikan orta sınıfında ve bir dereceye kadar da diğer sanayileşmiş toplumların orta sınıflarında bulunan “*Başkalarına doğrultulu insan*” tipi, değerlerini çağdaşlarından elde eder. İnsanların arzuladıkları bütün amaçları kültürlerinden doğar fakat iç doğrultulu insan, bu amaç-

37. Ralph Linton, *The Cultural Background of Personality*, Appleton-Century, New York, 1945, s.130: Bir kültürde “... karakteristik kişilik alt tipleri, belirli bir grupta farklı rolleri oynayan kişilerin yaşamlarının farklı durumlarından gelişebilir” Linton bunlara “statü kişilikleri” der ve “statüye bağlı cevap biçimleri” olarak niteler.

38. Tam olarak bir antropolog olmamakla beraber Riesman, antropologların büyük ilgisini çekmiştir. Bunun nedenlerinden biri, Amerikan ulusal karakterinde bir konu olarak tanımladığı “iç” ve “başkalarına doğrultulu” kavramları bizim Amerikan kültürel davranışını anlamamızda önemli bir katkıdılar. Diğer neden ise, onun varsayımını kurmak için dikkatli olarak seçilmiş deneklere uyguladığı mülakat yöntemidir ki bu yöntem antropologların kullandığı samimi olmayan biçimde bölüp pörçük materyal ve birkaç canlı denekten yeniden kurdukları kültürel bütünlere varış yollarının benzeridir. Bakınız: Margaret Mead, “National Character and the Science of Anthropology”, in Seymour Martin Lipset and Leo Lowenthal, eds., *Culture and Social Character: The Work of David Riesman Reviewed*, Free Press of Glencoe, New York, 1961, s.15-26.

ıarı benimsemiş iken başkalarına doğrultulu insan, başkalarından aldığı amaçları yerine getirir ve bu amaçların temsil edildiği gruba daha fazla bağlıdır. İçte doğrultulu insan, amaçlarının geçerliğine inandığından dolayı, akranlarının isteklerine önem vermeyecek bir durumdadır. Başkalarına doğrultulu insan için bu böyle değildir. Çünkü o, kendine ait zorlayıcı amaçlara sahip olmadığından kendi standartlarını, içinde yaşadığı ve çalıştığı grubunkilere intibak ettirir.

Kültürün birey üzerindeki egemenliğine ağırlık vermesiyle Riesman, kültür ve kişiliğe geleneksel yaklaşımı takip eder. Geleneksel doğrultulu tip gibi hem iç doğrultulu tip ve hem de başkalarına doğrultulu insan birbirine uygunluk gösteren örneklerdir. Birisi içte doğrultulu ana baba, diğeri ise dış arkadaş grubudur. Riesman genellikle çağdaş Amerikan hakkındaki görüşünde iyimser oluşuna rağmen, toplumsallaşmış bireyi toplumun onu yapmaya teşvik ettiği şeylere dayanarak tanımlamaktansa toplumun ona yasak ettiği şeylere dayanarak tanımlamasıyla Freud'un "Civilization and Its Discontents" isimli yapıtına Erich Fromm ve Karen Horney gibi Neo Freudculara olduğundan daha yakındır³⁹. Kültürün, insanın en derin gereksinimlerini yerine getirmek için gerekli olduğuna inanan (Hatta kimi kültürler onlara engel bile olabilirler) Fromm'a karşıt olarak Riesman'ın tipolojisi, kültürün bireyciliğe ve insanın temel dürtülerine düşman olduğunu kapalı olarak ifade eder⁴⁰.

Geleneksel Yaklaşımların Eleştirisi

Kültürel kalıpların varlığı, ona katılanlarda benzer karakter yapısının varlığını kabul etmekle geleneksel yaklaşımlar insanların mut-

39. Cf. Margaret Mead's review of the *Lonely Crowd* in the *American Journal of Sociology*, LVI (March 1951), 496-497; and Robert Gutman and Dennis Wrong, "David Riesman's Typology of Character", in Seymour Martin Lipset and Leo Lowenthal, eds., *Culture and Social Character: The Work of David Riesman Reviewed*, Free Press of Glencoe, New York, 1961, s.298.

40. Riesman'ın kategorilerinin psikolojik olmaktan çok sosyo-tarihsel olduğuna işaret edilmiştir. -Kişiliğin özünden çok toplumsal ve tarihsel içeriğe uygulanırlar- Bu yüzden, eğer bireylere uygulanıyorsa psikolojik olarak çevrilmelidirler. Davranış modelleri ve bunların töreler, kolektif töreler, popüler ideolojiler gibi ifade ettikleri düşüncelere nazaran bireysel kişilik özellikleriyle çok az ilgilendi. Riesman, aynı zamanda toplumun karakter tipinin birçok farklı *karakter* ve kişiliklere uygulanabileceğini de kasteder. Bakınız Elaine Graham Sofer, "Inner-Direction, Other-Direction and Autonomy: A Study of College Students" in Seymour Martin Lipset and Leo Lowenthal, eds., *Culture and social Character: The work of David Riesman Reviewed*, Free Press of Glencoe, New York, 1961, p.319, 329; and Robert Gutman and Dennis Wrong, "David Riesman's Typology of Character," *ibid.*, p.310-311.

lak olarak onlara uygun karakterlere sahip olmadan da bu örneklerle göre hareket etmeleri olanağını dikkate almazlar⁴¹. Bundan başka, bir toplumun gereksinim duyduğu kişilik tipini elde edememesi de olanaklıdır⁴². Antropologlarca çeşitli kültürlerin egemen örneklerine ait verilere dayanarak terkip ettikleri temelsel kişiliklerin, gerçekte hiçbirinin grubların çoğunluğunu oluşturduğu görülmemiştir⁴³. Hatta hiçbir toplumda, o toplumun istatistiksel bakımdan o grubu temsil edecek toplulukta hiçbir zaman temelsel kişiliği saptanmamıştır diyenler vardır. Bundan başka, ölçülecek değişkenlerin çok fazla olduğundan temel kişiliğin karmaşık modern toplumda nasıl olduğunu görmek güçtür⁴⁴.

Geleneksel yaklaşımlar, aynı zamanda kültürün (hiç değilse kimi kültürlerin), bireyin kendine özgü gizil güçlerini geliştirmeyi ne dereceye kadar sağladığını küçümserler. Kültürün olumsuz ve sınırlayıcı yönlerine fazla önem vermekle bu yaklaşımlar, bu kültürün kendi kendini yaratıcılık için bireye verdiği olanakları yeterli bulmazlar⁴⁵. Bundan başka, bütün bir toplumda, çocuk yetiştirme yöntemlerinde benzerlikler üzerinde çok durarak, her ana babanın kültürünü biraz farklı bir biçimde çocuklarına aktarmakla onun karakterini biçimlendiren bu çeşitliliği gözönünde bulundurmazlar. Aynı zamanda, her bireyin aldığı kültürü, kendi karakterinin ve kişisel gelişmesinin ışığında yorumlaması gerçeğini de yeter derecede belirtmezler⁴⁶. Aktarırlılar-

41. Robert Gutman Ve Dennis Wrong Riesman ve Fromm'un bu eleştirisini "David Riesman's Typology of Character" isimli yazıda yaparlar. İbid, s.306-307.

42. İbid., s.303.

43. Milton Singer, "A Survey of Culture and Personality Theory and Research" in Bert Kaplan ed., *Studying Personality Cross-Culturally*, Row, Peterson, Evanston, Illinois, 1961, s.40-41: Genellikle temel kişilik yapısı, biçimselleştirilmiş kişilik ve temel kişiliğin kültürel verilerle toplumsal kurumlardan değer sapmalarını geçerli kılmaya yönelik program, ilk beklentileri hayal kırıklığına uğratmıştır. Bireysel kişilikler konusunda sunulan psikolojik veriler bir kültürdeki bireyler kitlesinin ya da bunların büyük çoğunluğunun egemen kişiliğe uymadığını göstermiştir. Psikolojik veriler, bazı ortalama eğilimlerin varlığını ortaya çıkarmıştır. Ancak "Modal tipler" ekseriya bireylerin çoğunluğundan daha azdır ve tiplerdeki bireysel çeşitlilikler de benzerlikler kadar göze çarpıcıdır.

44. Bak Alfred R.L.Lindesmith and Anselm L.Strauss, "A Critique of Culture and Personality Writings," *American Sociological Review*, XV, No.5 (October 1950), 587-599.

45. Cf.Gordon W.Allport, *Becoming: Basic Considerations for a Psychology of Personality*, Yale University Press, New Haven, 1955, s.34.

46. Allport der ki:

Birçok kimsenin ahlâksal anlayışı ve yaşantı usûpları ilk biçimlendirildikleri ev ve çevre törelerinin sınırlarının çok ötesine gider. Eğer bakışlarımızı içimize doğru çevirecek olursak kabilesel ahlâkiyatımızın bize kendi kişisel bütünlüğümüzün biraz kenarında kal-

ken bu değişiklikler diğer değişiklikler için bir yol açar. Çünkü herkes, ana baba, öğretmen, rehber veya işveren olarak başkalarının toplumsallaşmasına yardım eder⁴⁷.

Geleneksel yaklaşımlar, aynı zamanda, bireyin davranışını etkileyen toplumsal çerçeve üzerinde –yâni farklı roller ve durumların istemleri– yeter derecede durmaz. Örneğin öğretmenler, mesleklerinin özelliklerini üzerine almaya eğilimlidirler. Gerçekten öğretmenler, öğrettiklerinin etkisinde kalırlar. Böylece, ılımlı tutuma sahip bir ilkokul öğretmenin, bir süre sonra, bu tutumu, kişiliğinin bir parçası durumuna gelir. Ortaokul öğretmenleri, toplumsal bakımdan olgun oldukları için kolayca korkutulamayan, duygularına hitap edilebilmek için yeter derecede çocukluktan çıkmamış öğrencilerle temas etmekten isyana karşı tetik bulunma (güçlükler karşısında uyanık olma) niteliğini içeren bir kişilik özelliği gösterirler. Daha yüksek sınıflardaki öğretmenler, otoritelerine daha az meydan okunulduğu için daha yumuşak ve daha sakindirler⁴⁸.

Yeni Yaklaşımlar

Geleneksel yaklaşıma etkin bir biçimde meydan okuyacak yeni, belli bir akım henüz ortaya çıkmamıştır. Bununla beraber, son yıllar-

---

dığını görürüz. Gerçekten de alçak gönüllülük görgü ve kendi kendimizi denetim göreneklerine uyarız. Ayrıca, bizi, evimizin sınıfımızın ve uygar yaşam biçimlerinin aynadaki imgeleleri olarak biçimlendiren pek çok alışkanlıklarımız da vardır. Ancak bütün bu tarzları belirli derecede seçim, yeniden biçimlendirme ve aktarım sürecinden geçirdiğimizi biliriz. Ve tekrar; kültürel yaklaşım, yadsıma olanağımız bulunmayan değerli olgular ortaya çıkarır. Çünkü kültür varlığın temel koşuludur. Ancak kişisel bütünleşme, daima, daha temel gerçektir. Belli değerleri uygun ya da kendi kişisel varlığımız olarak kabul etmemize karşın herbirimizin isyankâr sapıcı ve bireyselci olduğumuz da aynı derecede doğrudur. Kültürümüzün bazı öğelerini tümüyle reddederiz; çoğunu salt fırsatçı alışkanlıklar olarak benimseriz ve içtenlikle benimsediğimiz öğeleri bile kendi kişisel yaşam tarzımıza uydurmak üzere yeniden biçimlendiririz.

47. Clyde Kluckhohn and Henry A. Murray, "Personality Formation: The Determinants", in Clyde Kluckhohn, Henry A. Murray, and David M. Schneider, eds., *Personality in Nature, Society and Culture*, Knopf, New York, 1959, s.59; Kültür yalnızca bireyin bir grubun üyesi olarak öğrendiklerini saptar. –Belli bir birey olarak ya da belli bir ailenin üyesi olarak öğrendiklerini değil– Bu özel deneyimler ve oluşumlar nedeniyle her kişinin kültürel öğretilerden seçtikleri ve onlara tepkileri bireysel bir nitelik taşır. . . fakat çeşitlenme bir de öğrenenlerin daha sonra öğretici oluşları nedeniyle sürdürülür. En geleneğe bağlı öğretmenler bile kültüre kendi oluşum ve özel yaşam deneyimlerine uygun olarak belli kişisel bir çeşni verirler.

48. Bu örneklerin benim de kabul ettiğim birçok istisnaları vardır. Fakat kuramsal temel yeterince sağlamdır.

da, hem bir kültürde kişilik tiplerinin farklılığı ve hem de bireyin benimsediği kültürel normlara yorumlama kapasitesi üzerinde duran yeni sesler işitilmeye başlanmıştır. Burada, her ikisi de antropolog olan George Devereux ve Anthony F. Wallace ve psikolog Gordon Allport'un yaklaşımlarını ele alalım.

Geleneksel görüşe karşıt olarak kültürel bakımdan kabul edilebilir davranış, çocukluk ve ergenlik çağında kültürel normların benimsenmesinin bir sonucudur. Devereux'ya göre belirli bir faaliyetin, örneğin kiliseye gitmenin, tek başına bir dürtüyü veya kültürel yoldan telkin edilmiş bir dürtüyü doyuma yönelik olmayabilir⁴⁹. Gerçekte birçok subjektif dürtüleri doyum sağlamaya yönelik olabilir. Örneğin çeşitli dürtüler bireysel Macarları 1956 yılında Ruslara karşı ayaklanmaya yöneltmiştir. Bunun gibi bir veya birkaç dürtü, kültürel bakımdan uygun görülen birtakım çeşitli faaliyetleri harekete getirebilir. Eğer kültürel uygunluk, benimsenmiş normlardan değil de kişisel dürtülerden ortaya çıkabiliyorsa, bu taktirde, dolayısıyla rol davranışı dahi sadece rolün kendisinin koşulları tarafından değil, fakat aynı zamanda bir sıra güdüler tarafından uyarılabilir⁵⁰. Örneğin bir öğretmen, okul saatleri dışında yüzme antremanı yaptırıyorsa bunu sadece kendisinden beklenen program dışı bir eyleme girmek için değil, fakat öğrencileri ile dinlenmekten hoşlandığı için veya eve gitmek istemediği için, yahut gençliğini hatırladığı için veya diğer birçok nedenlerden dolayı yaptırıyor olabilir.

49. George Devereux, "Two Types of Modal Personality Models", in Bert Kaplan, ed., *Studying Personality Cross-Culturally*, Row, Peterson, Evanston, Illinois, 1961, s. 236-238: Gerek örgütlenmiş, gerekse kendiliğinden olan toplumsal hareketlerle süreçlerin meydana gelmesi yalnızca bunlara katılan bireylerin benzer biçimde (sosyolojistik olarak) güdülenmiş olmasından ötürü değildir. Fakat aynı zamanda gerçek öznel güdülerin bir çoğunun aynı tip kitlesel etkinlik içinde çıkış arama ve bulmalarından ötürüdür.

Bu, kendiliğinden oluşan devrimsel hareketler ve aşırı uyum için eşit olarak doğrudur ve tekrar: farklı ve yüksek derecede öznel olarak güdülenmiş birçok farklı bireyler, geniş toplum içinde tek ve aynı sürecin ötedenberi aranan belli doyum yollarını sağladığını görebilirler.

Böylece, halk birçok nedenlerle kiliseye gider. Bunların hepsi bir cinsten güdülerle ya da tek kitlesel bir toplumsal güdüyle güdülenmiş olmamalarına karşın bu davranıştan bazı doyum yolları sağlarlar.

50. Bert Kaplan, Devereux'un yazısını yorumlarken şöyle diyor "Az sayıda farklı güdü geniş çeşitteki farklı davranışları destekleyebilir veya farklı kişilerde çok değişik dürtüler aynı rol davranışının temeli olabilir. Bunlardan her ikisi de olanaklı olduğu içindir ki güdüler rol gereklerinden bağımsızlaşmışlardır. Dolayısıyla her ikisi arasındaki ilişki konusunda yeni bir görüş bulmamız gerekmektedir. Bakınız Bert Kaplan, "A Final Word", in Bert Kaplan, ed., op.cit., sayfa, 663.

Anthony F. Wallace'a göre kültürel uygunluğun temel koşulu, ilgi veya dürtü birliği değil, fakat her bireyin çeşitli koşullar altında kendisinden istendiğini bilmesi ve buna uygun davranmasıdır. Bu, bir toplumun üyelerinin ortak bir kültüre ve eğitime bağlı olmalarından ileri gelir. Kültürün özel görünümünü farklı olarak yorumlayabilmelerine rağmen, benzer şeyler öğrenir ve kültürlerinin benzer görünüşünü paylaşırlar. Wallace'ın deyiimiyle bunlar, aynı ayarda "*Labirent yolları*" (*mazeways*) paylaşırlar. Bir lâbirent yolu ise, "Bir bireysel organizmanın bir belirli anda içersinde koruduğu öğrenilmiş anlamların örgütlenmiş topluluğudur - başka deyimle, bireyin özel dünyasının aldığı veya anımsadığı uyarılara doğal olarak tahakkuk eden bireysel özel dünyası haritasıdır." Eğer üyelerinin lâbirent yolları (*mazeways*) özdeş (birbirinin aynı) standart uyarılar için eşit anlamlar içeriyorsa o kültür iyi çalışıyor demektir⁵¹. Wallace'ın kuramı, geleneksel yaklaşımlara nazaran, birey için daha geniş ölçüde özgürlüğe yer vermesi bakımından daha önemlidir. Bireye daha az ölçüde kültürelce koşullanmış ve binaenaleyh daha geniş ölçüde rasyonel karar verebilen gözüyle bakar.

Çocuk deneyiminin biçimleyici etkisi üzerine önem veren geleneksel görüşe karşı Gordon Allport, bireyin kültürünün normlarını veya modelini kabul etmesinin üç aşaması olduğunu önerir. 1) Kültürel modelin kabulü; 2) ona karşı tepki; 3) gözden geçirilen modelin yetişkin kişiliğin ilk elden uygunluğu olarak birleştirilmesi⁵². Örneğin beş ve on yaşları arasındaki bir çocuk sert bir ahlâksallık eğilimi gösterir; her oyunun kurallara uygun olarak oynanması ve her öykünün daha önce anlatıldığı gibi anlatılması gerektiğinde direnir. Diğer yandan, ergenlik çağında, genellikle ana-baba, öğretmen ve diğer yetişkinlerin davranışlarına karşı çok sert bir biçimde tepki gösterir. Yetişkinlik çağında ise kültürünün geleneksel öğelerini sırf kişisel tercihleri ile birleştirir, böylece toplumunun diğer üyelerinin kişiliklerinden ayrı olmakla beraber, birçok bakımlardan benzer ayırdedici bir kişilik yaratır. Fakat geleneksel yaklaşımların savunucularının kabul edeceklerinden daha fazla bireylemiştir.

Kültür, Kişilik ve Eğitim

Kültürde değişimi anlamak ve belki de onu etkilemek için kişilik tiplerinin ne dereceye kadar kültür değişikliğini etkilediklerini anlamak

51. Anthony F. Wallace, "The Psychic Unity of Human Groups", in Bert Kaplan, ed, *Studying Personality Cross-Culturally*, Row, Peterson, Evanston, 1961, s.131-132.

52. Gordon W. Allport, *Pattern and Growth in Personality*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961, s.170.

gerekir. Çocukluğunda kültürünün damgasını iyice almış çocuk henüz kültürünün salık vermediği değişmelere karşı direnebilir ve diğer yandan da kültürün uygun bulduğu değişmeleri iyi karşılayabilir. Yine, kültürel değişmelerin, eğitimcilerin kendilerine verebildiği herhangi değişiklikler dahil, bu kişilik tipleri üzerindeki etkilerini de bilmemiz gerekir. Bunu anlamak için, örgün eğitim gibi sonradan öğrenilenlerin ne kadarının kişiliği değiştirebileceği ve bilinçli örgün eğitimden önceki öğrenmenin ne kadarının kişiliği biçimlendirdiğini bilmek gerekir.

Eğitimcilerin büyük çoğunluğu, evden sonra okulun kişilik tiplerini kültür yoluyla değiştirme bakımından başlıca etkileyici araç olduğuna inanırlar. Bununla beraber eğitimciler, okulu, bu biçimde, ana baba kültürü üzerinde soyut ve hesaplanmış başarı olarak etkisini ele almak istiyorlarsa antropologların henüz gösteremedikleri derecede kültür ve kişilik etkileşimini açık ve daha kesin olarak ele almaları gerekir. Bundan başka başlıca Amerikalı kişilik tipleri sonul (nihaî) bir biçimde yerleştirildikten sonra eğer yerleştirilirse –ki bu çok güç bir görevdir– onları değiştirmenin arzulanır olup olmadığına karar vermek eğitimcilerin işi olacaktır.

Bugün eğitimciler, hem arzulanan ve hem de mümkün olan kişilik tipleri hakkında anlaşmaktan uzaktırlar. Örneğin ilericiler, çabuk değişen bir kültüre uygunlaşmış bir değişken kişiliğin meydana gelmesini isterler. Tutucu eğitimciler ise, değişmenin çabukluğu ve kapsamı karşısında dengeli bir kişiliğin her zamandan daha gerekli olduğunu söylerler.

Bununla beraber, kültür ve kişilik, daha önceki çocuk yetiştirmenin biçimsel etkisi üzerine aşırı derecede ağırlık verme görüşünden uzaklaşarak, daha sonraki kurumlara ve yaşam koşullarına daha geniş yer verme görüşüne doğru kaymaktadır. Bu görüş kayması, kültürün diğer görünümünün değişmediği sürece, eğitimin bir kültürün karakteristik tip veya kişilik tiplerini değiştiremeyeceği tartışmasını destekler. Örneğin Kluckhohn, daha geniş kültürü değiştirmeksizin Amerikan kişiliğinin kalıbını değiştirmeye çalışan ilericiliği itham eder. Sonuç olarak öğrenciler, ya okulu terkeder etmez ilerici görüşü silkip atar, yahut da bir bütün olarak kültüre karşı yararsız bir mücadeleye girişirler⁵³. Örneğin yarışıcılık bazan yanlış görülebiliyor. Fakat eğitim-

53. Clyde Kluckhohn, *Mirror for Man: The Relation of Anthropology to Modern Life*, Whittlesey House, New York, 1949, s.199-200: Çocuk yetiştirme yöntemlerinde kül-

ciler, yarışmacı olmayan bir kişilik yaratmanın o kişiliğin hayatta kalabileceğini bekleyemezler. Çünkü yarışmanın Amerikan yaşam biçiminde son derece derin kökleri vardır.

Kültür ve kişilik incelemesine geleneksel yaklaşım, belirli bir noktada çok ilerici eğitimcilere uyar. Onların inancına göre orta öğretimden çok ilk öğretim, kişiliğin gelişmesinde çok yaşamsal bir dönemdir. Bu yaklaşım, diğer bakımların çoğunda ilericiliğe yabancıdır. Özellikle, çocuğun kültür tarafından o kültürün gereksinimlerine göre biçimlendirileceği ve çocuğun kendi kişisel ilgilerine göre gelişmek için az fırsat bulacağı varsayımı. Geleneksel yaklaşım, çocuğun çevresi tarafından koşullandırıldığı ve kendini yöneltmede çok az fırsat bulduğu konusundaki bilimsel natüralist ve davranışçı görüşle aynı düşünülmektedir. Geleneksel yaklaşımın, her kültürün bireyin gereksinimlerini karşılayan ayırddedi bir kişilik geliştirdiği hakkındaki relativistik görüş, esaslıca belki uyar ama daimîciliğe uymaz⁵⁴.

Yeni yaklaşım, hem ilerici hem de varoluşçu eğitimcilere uygundur. Çünkü yeni yaklaşım, kişiliklere kültürün verebileceği değişiklikler

---

türün genel vurgusundan soyutlanmış olarak yapılacak hiçbir keyfi değişme, yetişkin kişiliklerine derhal istenen yönde değiştirme sonuçlarını vermeyecektir. Bu, ilerici eğitim hareketinin kimi görünümünün altından giden yanlış bir varsayımdır. Bu okullarda çocuklar, sadece bazı eğitimcilerin hayallerinde yaşadıkları bir dünya için yetiştirilmekteydiler. Gençler okullarını bitirdikleri zaman ya ailelerinde okul öncesinde benimsemiş oldukları yaşam görüşüne döndüler ya da daha geniş bir toplum modeline güçsüz bir biçimde karşı gelecek enerjilerini boşuna harcadılar.

54. Temel esaslılık (Essentializm), tek bir filozofiyeye bağlı olmayan, eğitimin edinilen bir konu olduğunu açıklayan bir eğitimsel düşünce akımıdır. 1930 yıllarından önce ortaya konmuş olup, temsilcileri William C. Bagley, Frederick Breed ve İsaac L. Kandel'dir. 1950'lerin eğitiminde tutuculuğun canlanması sırasında yeniden önem kazanmıştır. Kısa fakat otantik bir inceleme için bakınız William W. Brickman, "The Essentialist Spirit in Education," *School and Society*, LXXXVI (October 11, 1958). Brickman, temel esaslılığın ruhunun bir örgüt veya hareketten çok, bireysel öğretmen veya yöneticinin amaç ve düşüncelerinde yer aldığını belirtir. Bu görüşü günümüz için yeniden kaleme alan Brickman: Temel esaslılık, zihnin durumudur ki öğrenenlerin kapasitesi ve ilgilerinin bilinmesi gereksinimi kadar eğitim programının özünü oluşturan belirli bir konunun rolünü tanıır. Eğitimsel evrenin merkezinde öğretmen yer alır. Bu öğretmen liberal bir öğretime sahip olmalıdır, öğrenme alanında geniş bir kültüre sahip olmalıdır, çocuk psikolojisi ve öğrenme sürecini çok iyi anlamalıdır, genç kuşağa olguları ve idealleri aktarabilme yeteneğine sahip olmalı, eğitimin tarihsel ve felsefi temellerini değerlendirebilmeli, kendini işine ciddi olarak vermedir. Ulusun gençliğine böyle öğretmenler temel bir konunun esaslarını insancıl, toplumsal, bilimsel, estetik kültür mirasını öğretmek üzere gerektiği gibi yetiştirilmişlerdir. Okulun sınıır çizgisinde dışında kalan diğer beceriler en iyi donatılmış kurumlar ve bireyler tarafından öğretilmelidir.

üzerinde fazla durur⁵⁵. Koşullanmaya az önem verdiği ve kişisel seçime ağırlık verdiği ölçüde, kapalı olarak kişisel gelişmede sağduyunun rolünün üzerinde durur (Bu, özel olarak Wallace için doğrudur) ve böylece daimîcilikle uyuşur.

---

55. Varoluşçuluk, modern kıta Avrupa düşünce sistemidir ki kökeni 19. yüzyıl düşünürleri arasında yer alan Soren Kierkegaard ve Friedrich Nietzsche'nin çalışmalarına dayanır. Öncüleri ise Martin Heidegger, Karl Jaspers, Gabriel Marcel ve Jean Paul Sartre'dir. Temel ilkelerinden birisi, kişinin tüm seçimlerinden tamamen sorumlu olduğudur. Varoluşçuluğun eğitim için anlamını "Existentialism ve Eğitim" isimli yapıtımda tartıştım. Philosophical Library, New York, 1958 ve Science Editions, Wiley, New York, 1964.